

The author pays attention to increasing the role of students' independent work, that is predefined by their creative activity related to the foreign language. Except traditional lessons, practical works, seminars, lectures, the forms of organizing studies, that will assist effectively the development of abilities for upper school students' independent work, are defined: interactive lessons, lessons-projects, lessons-excursions, lessons with the use of Internet resources, competitions, conferences, brain-rings, multimedia presentations, etc. Types and forms of independent work for students of upper school forms in class and at home are described, examples of such work in the content of the elective course textbook "German-speaking countries" are proposed.

Keywords: upper profile school; foreign language; elective course; textbook; independent work.

УДК 371.32.91(07)

ПРИНЦИПИ ВИКОРИСТАННЯ ГЕОМОРФОЛОГІЧНИХ ПОНЬЯТЬ У ПРОЦЕСІ НАВЧАННЯ ФІЗИЧНОЇ ГЕОГРАФІЇ В ОСНОВНІЙ ШКОЛІ

В. П. Булгаков,

аспірант Інституту педагогіки НАПН України

Неперервність освіти як один із напрямів її трансформації у подальшу професійну орієнтованість учнів з метою поглиблення знань в окремих галузях науки передбачає структурування геоморфологічних знань і понять у вивченні географії в основній школі.

На сьогоднішній день без розуміння понять і принципів природних явищ і взаємодії людини і суспільства неможливо ефективно вести господарську діяльність. Переходячи від загальних понять і явищ до конкретних, необхідно звернути увагу на відповідальне ставлення до засвоєння геоморфологічних понять учнями в основній школі з акцентом на екологію та природокористування.

Ключові слова: геоморфологічні поняття; змістова складова підручника географії; методика навчання географії; профільний рівень навчання.

Постановка проблеми. Неперервність освіти як один із напрямів її трансформації у подальшу професійну орієнтованість учнів з метою поглиблення знань в окремих галузях наук передбачає структурування геоморфологічних знань і понять у вивченні географії в основній школі. Інакше кажучи, необхідність послідов-

ного і поступового викладу матеріалу із застосуванням геоморфологічних термінів є обов'язковим завданням. Для того, щоб зрозуміти об'єм і зміст географічної програми в основній школі, потрібно поставити чітке завдання перед вчителями й організаторами освіти щодо необхідності подання конкретного матеріалу з умовою його використання в цілому у практичному житті майбутніх спеціалістів в усіх галузях народного господарства [5].

На сьогоднішній день без розуміння понять і принципів природних явищ і взаємодії людини та суспільства неможливо ефективно вести господарську діяльність. Останні події в еволюції природи і життєдіяльності суспільства вказують на необхідність чіткого та тверезого розуміння взаємодії природи і людини. Переходячи від загальних понять і явищ до конкретних, необхідно звернути увагу на відповідальне ставлення до засвоєння геоморфологічних понять учнями в основній школі з акцентом на екологію та природокористування [8].

У сучасній методиці навчання географії відбуваються процеси диференціації географічних понять. Не є винятком і використання геоморфологічної термінології. Із поглибленням науковості у шкільних курсах географії ми спостерігаємо підвищення уваги на збалансованість застосування геоморфологічних термінів [1].

Проблематика навчання фізичної географії в основній школі із застосуванням геоморфологічних понять полягає в поєднанні інформаційної насиченості, конкретності та легкості їх сприйняття учнями. Це створює належні умови для всіх суб'єктів навчального процесу [6].

Аналіз останніх досліджень публікацій. Історія формування геоморфологічних понять і становлення науки геоморфології є тісно пов'язаною із розвитком інших наук, таких як геологія, географія, гідрологія, метеорологія, агрономія та інші. Тому виділення геоморфології в окрему галузь потребує уважного та збалансованого підходу. Об'єкт і предмет науки геоморфології вказує на тісний зв'язок із іншими науками, адже вона вивчає рельєф Землі, його зовнішній вигляд (морфологія), його походження (генезис), вік (час утворення) та динаміку (показники швидкості давнього чи сучасного перетворення) [4].

Українська геоморфологія другої половини ХХ ст. та початку ХХІ ст. розвивається завдяки науковим здобуткам М. Барщевського, А. Богуцького, В. Бондарчука, П. Гожики, О. Комлева, Я. Кравчука, О. Маринича, В. Палієнка, В. Стецюка. Методичні аспекти впровадження геоморфологічних понять представлені в публікаціях Л. Вішнікіної, С. Коберніка, М. Криловця,

Л. Круглик, О. Надтоки, О. Топузова, Б. Чернова, П. Шищенко та ін. [3].

Метою статті є обґрунтування концепції методичної системи навчання фізичної географії в основній школі з використанням геоморфологічної термінології та компетентнісного підходу у краєзнавчій роботі.

Виклад основного матеріалу. Останнім часом у методиці навчання географії проводилися ґрунтовні дослідження окремих географічних понять. Усе частіше в поле зору дослідників потрапляють окремі групи понять, у тому числі й геоморфологічні [11].

Перспективи розвитку понятійного апарату є однією із основних проблем у кожній окремій науці, в тому числі і в педагогічній. У географічних курсах основної школи існує можливість оптимізувати навчальний процес шляхом більш ефективного використання геоморфологічних термінів і понять. Це закономірний процес у контексті як розвитку методики навчання географії, так і становлення геоморфології як елемента системи наукових знань. Аналіз підручників з географії 6-го і 7-го класів дає підстави зробити висновок, що понятійний апарат підручників сформований на основі основних знань і фізико-географічних понять. Важливо організувати навчальний процес з постійним і систематичним залученням учнів до позакласної туристично-екскурсійної роботи за темами фізичної географії. Ефективним буде проведення роботи по підготовці тематичних (реферативних) робіт за конкретними темами із практичним використанням знань і навиків з природничих наук, застосовуючи при цьому метод проектів. Наприклад, системні дослідження (моніторинг) річкової води, води водосховищ, вивчення умов формування рельєфу берегів, терас, долини. Зміни рельєфу в міських поселеннях під впливом антропогенних процесів [2]. В даних проектах варто реалізовувати дослідження геоморфологічної будови місцевих водних об'єктів, що можна презентувати схематично (рис. 1).

Різноманітний комплекс завдань забезпечить можливість підвищити якісний рівень засвоєння навчального матеріалу у процесі вивчення фізичної географії.

Беручи до уваги підручник географії для 8-го класу, можна визначити особливості подачі матеріалу та його засвоєння на основі використання наукових термінів і закріплення знань через конкретні запитання і систему краєзнавчо-пізнавальних заходів. Зрозуміло, що в загальній школі потрібно визначити межу та глибину подачі геоморфологічних понять [12].

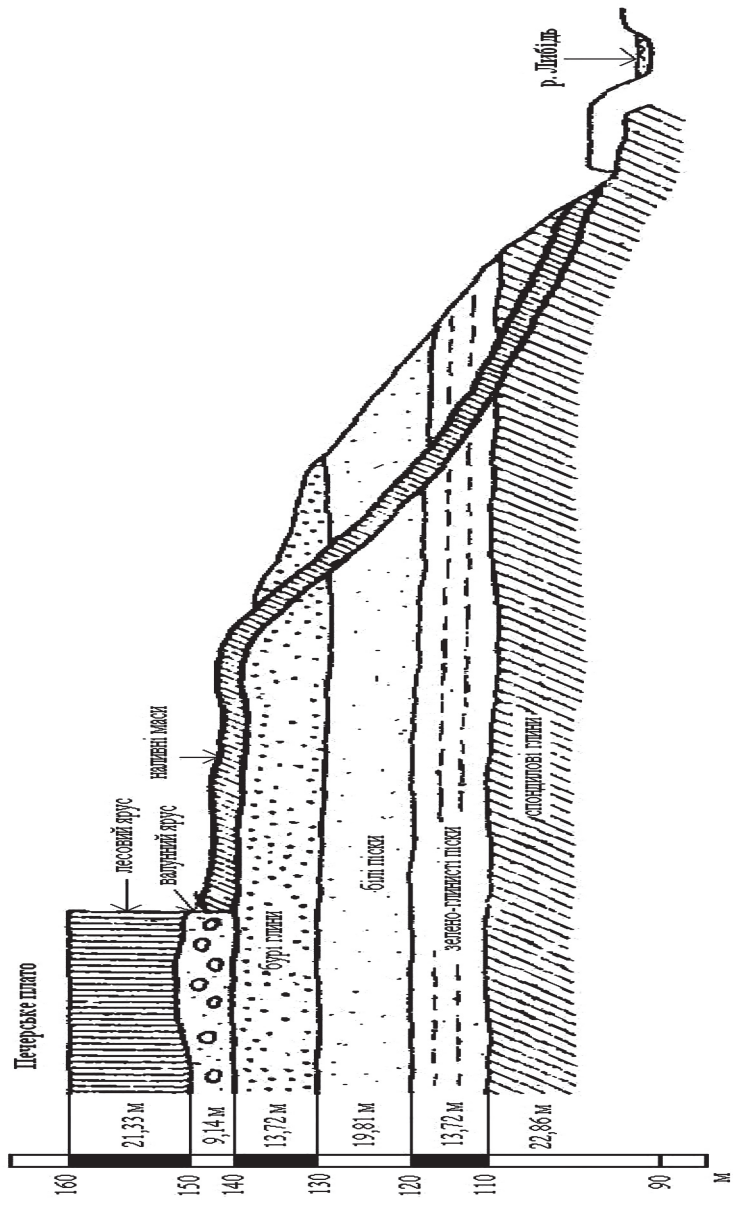

Рис. 1. Геоморфологічна будова правого схилу Дніпра на вододілі між р. Либідь та р. Дніпро

Ми вважаємо, що на сьогоднішній день важливо звернути увагу учнів на екологічні аспекти і правила природокористування через подання конкретних термінів і класифікацій із наукової геоморфологічної термінології.

Зазначимо також, що необхідно поєднувати отримані знання з інших шкільних предметів (математики, фізики, хімії, біології, інших) для формування комплексного розуміння явищ природи і взаємодії людини з глобальними процесами.

Ми вважаємо, що в процесі формування геоморфологічних понять вкрай важливо враховувати вікові особливості учнів і подавати складні визначення за принципом “від простого до складного”. Розширення світогляду (від вивчення природознавства у молодших класах і розкриття природних явищ в процесі географічної освіти учнів) потребує індивідуального підходу й обов’язково логічно побудованих схем ускладнення термінологічних моделей освіти. У педагогічній науці розрізняють такі підходи до формування наукових понять в учнів:

- на засадах емпіричної теорії узагальнення;
- теорії змістовного узагальнення;
- зв’язок віку учнів із особливостями сприйняття і засвоєння понять в часі;
- поєднання понять теоретичних із прикладами реального відображення явищ природи;
- виявлення основних і другорядних ознак понять, їх систематизація, що відбувається поступово [7].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Структура геоморфологічних понять формується як система взаємопов’язаних ознак, що розкривають їх зміст і навчальний обсяг. Понятійний апарат навчання географії в основній школі можна розподілити на окремі групи-блоки, які в собі поєднують окремі групи понять, що вирізняються інформаційними і тематичними спрямуваннями.

Потрібно визначити, що подання матеріалу має бути поступовим, ступінчастим і логічно-побудованим – від простого до більш складного. Обов’язкове значення має індивідуальний груповий (класний) підхід до засвоєння тем, а також специфіка формування екскурсійно-пізнавальної роботи в позашкільний час.

Також важливо враховувати сучасні вимоги географічної освіти і практичного застосування знань, набутих в основній школі, з метою їх використання в подальшому у житті, зокрема в екологічному, економічному, ресурсному, природоохоронному та інших аспектах.

Література

1. Кобернік С. Г. Методика викладання географії в школі : навч.-метод. посіб. / С. Г. Кобернік та ін. – К. : Стафед-2, 2000. – 320 с.
2. Шипович Є. І. Методика викладання географії : навч. посіб. для студ. географічних факультетів університетів / Є. І. Шипович. – К. : Вища школа, 1981. – 174 с.
3. Душина І. В. Методика преподавания географии : пособ. для учителей и студентов педагогических университетов и институтов / И. В. Душина, Г. А. Понурова. – М. : Просвещение, 1996. – 192 с.
4. Миропольська Н. Є. Формувати почуття прекрасного / Н. Є. Миропольська. – К., 1987. – 31 с.
5. Ващенко Г. Загальні методи навчання / Г. Ващенко. – К, 1997. – 135 с.
6. Выбор методов обучения в средней школе / под ред Ю. К. Бабанского. – М, 1981. – 164 с.
7. Локшина О. І. Зміст шкільної освіти в країнах Європейського Союзу : монографія / О. І. Локшина. – К. : Богданова А. М., 2009. – 404 с.
8. Бондар В. І. Дидактика / В. І. Бондар. – К. : Либідь, 2005. – 260 с.
9. Макрідіна Л. О. Використання сучасних технологій у педагогічній діяльності / Л. О. Макрідіна // Початкова школа. – 1995. – № 7. – С. 26–30.
10. Митник О. Нарис нестандартного уроку // Початкова школа / О. Митник. – 1997. – № 12. – С. 11–22.
11. Печерська Е. Уроки різні та незвичайні / Е. Печерська // Рідна школа. – 1995. – № 4. – С. 62–65.
12. Сучасні шкільні технології / упоряд.: І. Рожнятовська, В. Зоц. – К. : Ред. загальнопед. газ., 2004. – 112 с.

References

1. Kobernik S. H. Metodyka vykladannia heohrafii v shkoli : navch.-metod. posib. / S. H. Kobernik ta in. – K. : Stafed-2, 2000. – 320 s.
2. Shypovych Ye. I. Metodyka vykladannia heohrafii : navchalnyi posibnyk dlia studentiv heohrafichnykh fakultetiv universytetiv / Ye. I. Shypovych. – K. : Vyshcha shkola, 1981. – 174 s.
3. Dushina I. V. Metodika prepodavanija geografii : posobie dlja uchitelej i studentov pedagogicheskikh universitetov i institutov / I. V. Dushina, G. A. Ponurova. – M. : Prosveshhenie, 1996. – 192 s.
4. Myropolska N. Ye. Formuvaty pochuttia prekrasnogo / N. Ye. Myropolska. – K., 1987. – 31 s.
5. Vashchenko H. Zahalni metody navchannia / H. Vashchenko. – K, 1997. – 135 s.
6. Vybory metodov obuchenija v srednej shkole / pod red Ju. K. Babanskogo. – M, 1981. – 164 s.
7. Lokshyna O. I. Zmist shkilnoi osvity v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu : monohrafiia / O. I. Lokshyna. – K. : Bohdanova A. M., 2009. – 404 s.
8. Bondar V. I. Dydaktyka / V. I. Bondar. – K. : Lybid, 2005. – 260 s.

9. Makridina L. O. Vykorystannia suchasnykh tekhnolohii u pedahohichnii diialnosti // Pochatkova shkola / L. O. Makridina. – 1995. – № 7. – S. 26–30.
10. Mytnyk O. Narys nestandartnoho uroku // Pochatkova shkola / O. Mytnyk. – 1997. – № 12. – S. 11–22.
11. Pecherska E. Uroky rizni ta nezvychni // Ridna shkola / E. Pecherska. – 1995. – № 4. – S. 62–65.
12. Suchasni shkilni tekhnolohii / uporiad.: I. Rozhniatovska, V. Zots. – K. : Red. zahalnopeд. haz., 2004. – 112 s.

Булгаков В. П.

ПРИНЦИПЫ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ГЕОМОРФОЛОГИЧЕСКИХ ПОНЯТИЙ В ПРОЦЕССЕ ОБУЧЕНИЯ ФИЗИЧЕСКОЙ ГЕОГРАФИИ В ОСНОВНОЙ ШКОЛЕ

Непрерывность образования, как одно из направлений ее трансформации в дальнейшую профессиональную ориентированность учеников с целью углубления знаний в отдельных отраслях науки, предполагает и структурирование геоморфологических знаний и понятий в изучении географии в основной школе.

На сегодняшний день без понимания понятий и принципов природных явлений и взаимодействия человека и общества невозможно эффективно вести хозяйственную деятельность. Переходя от общих понятий и явлений к конкретным, необходимо обратить внимание на ответственное отношение к усвоению геоморфологических понятий учениками в основной школе с акцентом на экологию и природопользование.

Ключевые слова: геоморфологические понятия; содержательная составляющая учебника географии; методика обучения географии; профильный уровень обучения.

Bulhakov V.

PRINCIPLES OF GEOMORPHOLOGICAL TERMS USE IN THE PROCESS OF TEACHING PHYSICAL GEOGRAPHY AT THE SECONDARY SCHOOL

Continuity of education as one of the areas of transformation in the further professional orientation of pupils covers structuring of geomorphological knowledge and concepts in the process of studying geography at the secondary school for the purpose of deepening knowledge in the certain scientific areas. In other words, the need for the consistent and the gradual presentation of material using geomorphological terms is a compulsory task. In order to understand the scope and the content of geographic curriculum at the secondary school a clear task must be set for the teachers and the education organizers to assure the presentation of a certain material by using it as a whole in the practical life of the future professionals in all sectors of the economy.

Nowadays it is impossible to conduct business activities effectively without understanding the concepts and the principles of natural phenomena as well as the interaction of a man and the society. Recent developments in the evolution of nature and the life of society point to the need for a clear and unbiased understanding of the interaction between nature and man.

In the modern methods of teaching geography, the processes of differentiation of geographic concepts take place. Geomorphological terms use is no exception. With the deepening of science courses in school geography, we find the increased attention paid at the balance of the geomorphological terms use.

The issue of teaching physical geography at the secondary school using geomorphological concepts is a combination of information saturation, specificity and ease for the pupils' perception. It assures the proper conditions for all subjects of the learning process.

Keywords: geomorphological concept; content component of a geography textbook; methodology of teaching geography; relevant education level.

УДК 371.671.11:572

ПІДРУЧНИКИ БІОЛОГІЇ ОЧИМА ЕКСПЕРТІВ ТА СТАРШОКЛАСНИКІВ

Л. С. Ващенко,

кандидат педагогічних наук,

старший науковий співробітник

відділу моніторингу та оцінювання якості освіти

Інституту педагогіки НАПН України,

e-mail: vaschenko_ls@ukr.net

У статті подано узагальнену думку експертів і старшокласників щодо чинних підручників біології для старшої школи. Сучасний підручник розглядається як багатофункціональна система, яка зорієнтована на включення учнів в інформаційне освітнє середовище, вирішення завдань розвитку пізнавальних можливостей. Модернізація підручників біології здійснюється паралельно з ускладненням змісту, що завдає збитків їх доступності та практичній спрямованості. Виклад навчального матеріалу у підручниках має зазвичай академічний характер, орієнтуючись на інформаційну та відтворювальну функції. Підручники містять достатню кількість завдань, але вони переважно репродуктивного характеру. Питома вага продуктивних складників апарату засвоєння змісту є досить низькою. У статті представлено результати опитування випускників ліцею – основних користувачів навчальної книги.

Ключові слова: сучасний підручник біології; функції підручника; навчально-пізнавальна діяльність.